

Durmuş Hocaoğlu

LEVIATHAN: Sözleşmeli Canavar

Muhalif, Yıl: 1., Sayı: 32., 25.08.2000-31.08.2000., s.11

Durmuş Hocaoğlu, *Muhalif* Yazıları Sıra No: 29

Künye:

- Hocaoğlu, Durmuş., “Leviathan: Sözleşmeli Canavar”., *Muhalif*, Yıl: 1., Sayı: 32., 25.08.2000-31.08.2000., s.11

Bundan önceki yazılarımızda, hâtırlanacağı üzere, sık-sık, “**Toplumsal Sözleşme**”den bahsetmiştik. Fakat Sözleşme, siyâset felsefesi tarihinde her zaman bugün kullanıldığı şekliyle, müsbet bir mânâ atfedilen yüce ve faziletli bir kavram; bilinen bütün rejimler içerisinde daha kusursuz (veya daha az kusurlu) bir devlet modeli olan Demokratik Devlet anlamında kullanılmış ve tanımlanmış değildir; hattâ, bâzı hallerde bu kavram, Despotik Devlet anlamında dahi istîmal edilmiştir. Nitekim, Toplumsal Sözleşme, İngiliz filozofu Thomas Hobbes (1588-1679) tarafından, *toplumun kendi rızası ile kendisini yönetmek üzere, karşı gelinemeyen, karşı gelinemeyecek kadar güçlü bir otorite tesis etmesi* mânâsında tanımlanmıştır. Hobbes tahayyül ettiği bu otoriter devlete **Leviathan** adını vermiş ve fikirlerini de bu adı taşıyan ve siyâset düşüncesi tarihinin en mühim eserleri arasında yer alan kitabında açıklamıştır.

J. W. N. Watkins., **Leviathan** kavramını şu şekilde açıklamaktadır [“Thomas Hobbes (1588-1679)”, Maurice Cranston Maurice (Ed.), *Batı Düşüncesinde Siyaset Felsefeleri*., Çev.: Nejat Muallimođlu., Marmara Üniversitesi, İlâhiyat Fakültesi Yay., İstanbul, 1993., s.54]

“Kitab-ı Mukaddes’te, Leviathan, diğer bütün hayvanlar üzerinde hâkimiyet kurmuş olan bir timsahtır. Onun hâkimiyeti altında yaşamayı gururlarına yediremeyen bazı hayvanlar, timsahın elindeki otoriteyi almak istediler, fakat hayvanın derisindeki pullar öylesine keskindirler ki, hiç biri timsaha yaklaşamaz. Kitab-ı Mukaddes; Leviathan’dan “gururun bütün çocuklarının kralı” diye bahsediyor. Hobbes, şunu göstermek istiyordu: mağrur hırs, gayri-realist ve yıkıcıdır, ve bundan böyle, akli başında ve realist insanlar, kendi çıkarlarını düşünerek, başkaldırma ile yıkmaya çalışmanın bir çılgınlık olacağı Leviathan gibi bir devletin yönetiminde bulunmak gerektiğini göreceklidir.”

★ ★ ★

İmdi; bu noktadan îtibâren, bugün bu sayfada kendiliğimden fazla birşeyler eklemeksizin, sizleri Hoobes’un bu eserinde, insanların kendi elleriyle yaratmalarını arzu ettikleri bu yenilmez, karşı-konulamaz canavarı tasvîr ettiği en önemli yerlerinden birisi ile başbaşa

bırakacağım. Bunu yaparken, esas olarak, günümüz konjonktürü açısından ibretli dersler çıkartılması ve üzerinde tefekkür edilmesi husûsunda fayda mülâhaza ettiğim kısımları takdîm edecek, diğerlerini ihmal edeceğim. (Bold vurgular tarafımdan yapılmıştır).

★ ★ ★

Thomas Hobbes

Leviathan

[Çev.: Semih Lim., Yapı Kredi yayınları., 2. Baskı, İstanbul, Kasım 1995., s.130 v.dv.]

Bölüm 18: Sözleşme ile Kurulmuş Egemenlerin Hakları Üzerine

Bir devlet kurmak nedir. Bir insan topluluğu, kendi arasında ahit yaparak, hepsinin birden kişiliğini temsil etmek, yani onların temsilcisi olmak hakkının hangi kişiye veya heyete verileceği konusunda çoğunlukla anlaştığı vakit, bir devlet kurulmuştur denir; bunun lehinde oy verenler gibi, aleyhinde oy verenler de, barış içinde birlikte yaşamak ve başkalarına karşı korunmak amacıyla; o kişi veya heyetin bütün eylemlerini ve kararlarını, bunlar kendi eylem ve kararları imişçesine, yetkili kılacaktır.

Devletin kurulmasının sonuçları şunlardır. Bir devletin bu şekilde kurulmasından, halkın rızası ile kendisine egemenliğin devredildiği kişi veya heyetin bütün hakları ve yetkileri doğar.

1. Uyruklar hükümet şeklini değiştiremezler:

.../ Bazı kişiler, egemenlerine itaat etmeme nedeni olarak, insanlarla değil fakat Tanrı ile yapılmış yeni bir sözleşme iddiasında bulunmuşlardır; fakat bu da haksızdır: çünkü Tanrı'nın kişiliğini temsil eden birinin aracılığı olmaksızın Tanrı ile sözleşme yapılamaz; Tanrı'nın kişiliği ise, sadece, Tanrı'nın altında egemenliğe sahip olan Tanrı'nın vekili tarafından temsil edilir./...

2. Egemen güçten vazgeçilemez.

.....

3. Hiç kimse, çoğunluk tarafından belirlenen egemenin kuruluşuna, adaletsizlik etmeden karşı gelemez.

Üçüncü olarak, çoğunluk, muvafık oylarla bir egemen tayin ettiği için; karşı oy vermiş olan da diğerlerine uymalı; yani, egemenin yapacağı bütün eylemleri kabul etmeye veya, kabul etmediğinde, diğerleri tarafından haklı olarak yok edilmeye razı olmalıdır. Çünkü, toplanmış olanların birliğine gönüllü olarak girmiş ise, orada iradesini gerektiği biçimde açıklamış ve, dolayısıyla, çoğunluğun karar vereceği şeye uyacağına zımnen söz vermiş demektir: ve, dolayısıyla, bu karara uymayı reddeder veya onların kararlarından herhangi birine karşı gelirse, ahidine aykırı ve bu nedenle de adaletsiz davranıyor demektir. O kişi birlikten olsun veya olmasın; ve onun rızası istensin veya istenmesin, ya onların kararlarına boyun eğmeli ya da daha önce içinde bulunduğu savaş durumunda bırakılmalıdır; ki bu durumda iken, herhangi bir kişi tarafından adaletsizlik olmaksızın yok edilebilir.

4. Egemenin eylemleri uyruk tarafından eleştirilemez.

Dördüncü olarak, her bir uyruk, kurulmuş olan egemenin bütün eylemleri ve kararlarının amili olduğu için; egemenin yaptığı hiçbir şey uyruklarına yapılmış bir haksızlık olamaz; ve ayrıca egemen, uyruklarından herhangi biri tarafından adaletsiz olmakla suçlanamaz. Çünkü, bir

başkasından aldığı yetkiyle herhangi bir şey yapan bir kimse, yetkisine dayanarak hareket ettiği kişiye bu şeyle haksızlık etmez. Bir devletin bu şekilde kuruluşu ile, herkes egemenin bütün yaptıklarının amilidir ve, dolayısıyla, egemeninden haksızlığa uğradığından şikayet eden bir kimse, bizzat kendisinin amili olduğu bir şeyden şikâyet ediyor demektir; ve bu nedenle kendisinden başka hiç kimseyi suçlamamalıdır; hatta kendisini bile haksızlık yapmakla suçlayamaz; çünkü bir kimsenin kendisine haksızlık yapması imkânsızdır. Egemen güce sahip olanların insafsızlık edebilecekleri doğrudur; fakat onlar, kelimenin doğru anlamında, adaletsizlik veya haksızlık etmezler.

5. Egemenin yaptığı hiçbirşey, uyruk tarafından cezalandırılmaz.

Beşinci olarak ve son söylenen şeyin bir sonucu olarak, egemen güce sahip olan hiç kimse, uyrukları tarafından adil olarak öldürülemez veya başka bir biçimde cezalandırılmaz. Her bir uyruk, egemeninin eylemlerinin amili olduğuna göre; kendisi tarafından yapılmış eylemler için bir başkasını cezalandırmış olur.

6. Uyruklarının barışı ve savunulması için neyin gerekli olduğuna egemen karar verir.

Bu kuruluşun amacı, bütün herkesin barışı ve savunulması olduğu ve bu amaca ulaşmaya hakkı olanın ona ulaşmaya yarayan araçları kullanmaya da hakkı olduğu için; hem barış ve savunma araçları hem de barış ve savunma önündeki engeller ve sorunlar hakkında karar vermek hakkı ve hem, önceden, yurt içinde uyumsuzluğu ve yurt dışında düşmanlığı önlemek suretiyle barış ve güvenliğin korunması için; hem de, barış ve güvenlik kaybolduğu vakit, bunların yeniden tesis edilmesi için yapılmasını gerekli göreceği her şeyi yapmak hakkı, egemenliği elinde bulunduran kişiye veya heyete aittir. Dolayısıyla;

Uyruklara hangi düşüncelerin öğretileceğine egemen karar verir.

Altıncı olarak, hangi görüş ve düşüncelerin barışa aykırı, hangilerinin ise uygun olduğuna; ve dolayısıyla, hangi durumlarda, nereye kadar ve hangi insanların topluluklar karşısında konuşmalarına izin verileceğine; ve yayımlanmadan önce kitaplardaki düşünceleri kimin inceleyeceğine karar verilmesi de egemenliğin bir parçasıdır. Çünkü insanların eylemleri onların düşüncelerinden doğar; ve, barış ve uyumu sağlamak için, insanların eylemlerinin iyi yönetilmesi düşüncelerinin iyi yönetilmesine bağlıdır. Düşünceler konusunda, doğruluktan başka hiçbir şeyin dikkate alınmaması gerekirse de; bu, düşüncelerin barış için yönlendirilmesi ile çelişmez. Çünkü, barışa aykırı bir düşünce ne kadar doğru olabilir ise, barış ve uyum da doğal hukuka o kadar aykırı olabilir, daha fazla değil. Yöneticilerin ve öğretmenlerin ihmali veya beceriksizliği nedeniyle yanlış düşüncelerin zaman içinde çoğunluk tarafından kabul edildikleri bir devlette, doğru fikirlerin genel olarak itici olabileceği doğrudur. Fakat yeni bir gerçek ne kadar ani ve paldır küldür bir şekilde ortaya çıkarsa çıksın, hiçbir zaman barışı bozmaz, sadece bazen savaşı uyandırır. Çünkü, bir düşüncüyü savunmak veya kabul ettirmek için silaha sarılmayı göze alacak kadar kötü yönetilen insanlar hâlâ savaş halindedirler; ve içinde buldukları durum, barış değil, sadece, birbirlerinden korktukları için bir ateşkes durumudur; ve böyle insanlar sürekli olarak adeta savaş mevzilerinde gibi yaşarlar. Dolayısıyla, barış için gerekli bir şey olarak; yani, nifak ve iç savaş önlemek amacıyla, görüşler ve düşünceler hakkında karar vermek veya bu konularda karar verecek yargıçları atamak yetkisi, egemen gücü elinde tutana aittir.

7. Uyruklardan her birinin, başka hiçbir uyruğun adaletsizlik etmeden ondan alamayacağı hangi şeylerin kendisine ait olduğunu bilebileceği kurallar yapmak hakkı.

....

8. Yargılama ve anlaşmazlıkları çözme hakkı da ona aittir.

Sekizinci olarak, yargılama hakkı; yani, toplumsal veya doğal hukukla veya olgularla ilgili olarak ortaya çıkabilecek bütün anlaşmazlıkları dinleyip çözüme bağlama hakkı da, egemenliğin bir parçasıdır./...

9. Uygun gördüğü şekilde savaş ve barış yapma hakkı da ona aittir.

Dokuzuncu olarak, diğer milletler ve devletlerle savaş ve barış yapma hakkı; yani, bunun zaman kamu menfaatine olduğuna ve bu amaçla hangi büyüklükte güçlerin toplanacağına, silahlandırılacağına ve bunlara ödeme yapılacağına karar vermek ve bunun masraflarını karşılamak için uyruklara vergi salmak hakkı da egemenliğin bir parçasıdır./

11. Bütün barış ve savaş danışmanlarını ve bakanlarını seçmek hakkı da ona aittir.

....Onuncu olarak, hem barışta hem de savaşta bütün danışmanların, bakanların, yargıçların ve memurların seçilmesi de egemenliğin bir parçasıdır./...

11. Ödül ve ceza vermek ve (önceki bir yasa, ölçüsünü belirlememiş ise) bunu dilediği gibi yapmak hakkına da sahiptir.

Onbirinci olarak, önceden yaptığı yasaya göre veya, böyle bir yasa yoksa, insanları devlete hizmet etmeye özendirmek veya devlete zarar vermektan caydırmak için uygun bulacağı şekilde, uyrukları mal mülk ve şerefle ödüllendirmek veya bedensel veya parasal cezalarla veya küçük düşürerek cezalandırmak yetkisi de egemene aittir.

12. Şeref ve paye vermek hakkı da ona aittir.

Son olarak, durmaksızın aralarında yarışma, kavga, hizipleşme ve sonunda savaşa yol açan ve birbirlerini yok etmeye ve ortak bir düşmana karşı güçlerinin azalmasına neden olan, insanların doğal olarak kendilerine vermeye eğilimli oldukları değer, başkalarından bekledikleri saygı ve başkalarına ne kadar az değer verdikleri dikkate alındığında; şeref yasalarının olması ve devletin ihsanına layık olan veya layık olabilecek kişilerin değeri için genel bir ölçünün olması; ve bu yasaları uygulamaya koymak için, şu veya bu kişinin elinde bir kuvvet olması gerekir. Ancak, sadece devletin bütün militia (ordu) veya güçlerinin değil; bütün anlaşmazlıklarda yargılama yetkisinin de egemene ait olduğu daha önce gösterilmişti. Bu nedenle, şeref unvanları vermek; ve herkesin hangi paye ve soyluluk derecesine sahip olacağını; ve kamusal veya özel buluşmalarda birbirlerine hangi saygı işaretlerini göstereceklerini belirlemek de egemene aittir.

Bu haklar bölünemez. Egemenliğin esasını oluşturan, ve egemen gücün hangi kişide veya heyette olduğunun anlaşılmasına yarayan işaretler işte bunlardır. Çünkü bunlar devredilemez ve bölünemez./...

.....

Uyrukların gücü ve şerefi, egemen güç karşısında yokolur.

Bu büyük yetki bölünemez olduğu ve egemenliğe ayrılmaz biçimde bağlı bulunduğu için, egemen krallar hakkında, singulis majores (tekil olandaki çoğunluk) olarak uyruklarının her birinden daha fazla kudrete sahiptir, fakat universis minores (genel olandaki azınlık) olarak onların toplamından daha az kudrete sahiptir diyenlerin görüşü için pek fazla dayanak yoktur. Çünkü, onların toplamı ifadesiyle, tek bir kişilik gibi kollektif bir varlık kastedilmiyor ise, onların toplamı ve herbiri ifadeleri aynı anlama gelir; ve bu söz saçma olur. Ancak, onların toplamı ifadesiyle, onları, egemenin temsil ettiği tek bir kişilik olarak anlıyorlar ise, o zaman onların toplamının kudreti egemenin kudreti ile aynıdır; ve o söz yine, saçma olur: egemenlik bir heyette olduğu vakit bu saçmalığı yeterince görebiliyorlar; fakat bir monarkta olduğu vakit, göremiyorlar; oysa egemenlik kudreti, her kimde olursa olsun, aynıdır.

Egemenin kudreti gibi şerefi de, uyruklarının herhangi birinden veya tümünden daha büyük olmalıdır. Çünkü, şerefin kaynağı egemenliktedir. Lord, kont, duk ve prens unvanları egemen tarafından yaratılır. Efendilerinin huzurunda hizmetçiler nasıl eşit ve şereften yoksun iseler; uyruklar da egemenin huzurunda böyledir. Onun görüş alanı dışında iken bazıları daha çok, bazıları daha az parlarsalar da; onun huzurunda, güneşin karşısındaki yıldızlardan daha fazla parlamazlar.

Egemen güç, yokluğu kadar zararlı değildir ve zarar, genellikle, daha küçük bir zararın kabul edilmemesinden gelir.

Fakat, burada, elinde bu kadar büyük bir kudret bulunan bir kişi veya heyetin ihtirasları ve diğer anormal duygularına tabi oldukları için, uyrukların durumunun son derece berbat olduğu itirazı öne sürülebilir. Genelde, bir monarkın egemenliği altında yaşayanlar, bunun, monarşinin kabahati olduğunu düşünürler; ve demokrasi veya başka bir egemen heyetin yönetimi altında yaşayanlar da, hüküm sorunları bu devlet biçimine bağlarlar; (oysa, iktidar bütün biçimlerde, eğer uyrukları korumak için yetetince mükemmel ise, aynıdır) ve insanlık durumunun asla sorunlardan uzak olmadığını; herhangi bir yönetim biçiminde genel olarak halkın başına gelebilecek en büyük kötülüğün, bir iç savaşın neden olduğu ıstıraplar ve korkunç felaketlerin veya yağma ve intikamdan alıkoyacak yasalara ve zorlayıcı bir güce tabi olmadan yaşayan başıboş insanlar anarşisinin yanında bir hiç olduğunu; egemen yöneticilerin büyük baskısının, uyruklarına zarar vermektен veya onları zayıflatmaktan bekleyebilecekleri herhangi bir zevk veya kazançtan kaynaklanmadığını (çünkü egemenin gücü ve görkemi uyruklarının refah ve sağlığından gelir); tam tersine, uyrukların kendi savunmalarına isteksizce katkıda bulunmalarındaki inatları yüzünden, herhangi bir acil durumda veya ani bir ihtiyaç karşısında, düşmanlarına direrimek veya üstün gelmek için gerekli araçların hazır bulunması amacıyla, barış zamanında onlardan ne alabilirlerse almak zorunda olmalarından kaynaklandığını hiç düşünmezler. Çünkü, bütün insanlar, en küçük bir ödemeyi bile büyük bir ıstırap gibi gösteren büyütücü gözlükler, yani tutkuları ve öz-sevgilerini taşırlar; fakat kendilerini bekleyen ve böyle ödemeler yapılmaksızın kaçınılması mümkün olmayan felaketleri görebilmeleri için gerekli uzak gözlüklerinden, yani ahlak ve uygarlık biliminden yoksundurlar.

Hâmiş:

1: Bu metinde zikredilen Egemen Güç, Leviathan Canavarı ile sembolize edilen, halkına hesap vermeyen, Yer-Yüzünde “Tanrının vekili” olan yönetim erkidir. Uyruk (tebaa) ise, O’nun dışında o ülkede yaşayan tüm insanlar.

2: Teknik bir terim olarak, “Kutsal Devlet” tâbir edilen devlet modeli, işte bu Leviathan Modeli’dir ve gündelik dilde kullanılan, Devlet’in ne kadar yüce olduğunu ifade eden avâmî (popüler) terim ile bir ilgisi yoktur.

D. Hocaoğlu.

